

BOHUSARVET

Tidskrift för Bohusläns hembygdsförbund 2022:1 årgång 16

DEMOKRATI DÅ & NU

KULTURARVETS SKYDD I KRIG

1500 ÅR GAMMAL GULDSPIRAL HITTAD I SVENNEBY

Ur innehållet

4

6

8

14

16

20

Demokratin är sårbar	3
Nordiska museet vill dokumentera människors tankar om kriget i Ukraina	3
Sveriges hembygdsförbunds uttalande med anledning av Rysslands invasion av Ukraina	4
Kulturarvets skydd i krig	5
Sveriges kulturarvsinstitutioner står upp för Ukraina och landets kulturarv	6
De kämpade för kvinnlig politisk rösträtt	8
Stockholms kvinnohistoriska	10
Gammalsvenskby i Ukraina	11
Prisma Västra Götaland	12
1500 år gammal gulds spiral hittad i Svenneby	14
Nordisk klinkbåtstradition antagen till Unescolista	16
Det händer på Bohusläns museum	18
Nordisk utblick	20
Boktips	21
Notiser	22

Omslag fram
Foto Harri Kantola

Omslag bak
Carl-David Granbäck hittade en 1500 år gammal gulds spiral i en skreva nära Svenneby.
Foto Carl-David Granbäck

Demokratin är sårbar...

Förra året uppmärksammades att det var 100 år sedan kvinnor i Sverige fick rösta för första gången. I Bohusarvet kunde du läsa om några av de kvinnor i Bohuslän som kämpade för kvinnlig politisk rösträtt. I detta nummer får du möta ytterligare två, Eva Rodhe och Lotten Rönquist.

Ett perspektiv på demokrati är att vi som lever i en demokrati tar demokratin för självklar, medan människor i andra delar av världen får kämpa för sina demokratiska rättigheter.

Demokrati kan inte ses som självklar eller vunnen en gång för alla, den behöver hela tiden manifesteras och återerövas. Demokratin är sårbar och under press, detta har blivit uppenbart även i vårt närområde i och med Rysslands invasion av Ukraina.

Världens demokratier har de senaste tio åren blivit allt färre, det visar färskta siffror från Göteborgs universitet. Läs mer på sidan 6.

Det är viktigt och avgörande att vi värnar demokratin varje dag och att vi ser på demokrati som en ständigt pågående process.

Ett viktigt kitt i ett samhälle är kulturarvet. Det berättar om platsens historia, är det gemensamma minnet och kan stå för identitet och kontinuitet. I krig är kulturarvet hotat och därför skyddas kulturarvet enligt folkrätten. I 1954 års Haagkonvention står om skyddet av kulturregndom under krig att: ”skada på ett folks kulturregndom, oavsett vilket land den tillhör, är liktydigt med skada på hela mänsklighetens kulturarv”.

Mer om kulturarvet i krig kan du läsa om på sidan 5 och framåt.

Kanske har du redan sett att Bohusarvet ser lite annorlunda ut? Hoppas att du gillar det! Efter femton årgångar av Bohusarvet, med lite olika utseende, tyckte Bohusarvets redaktionsråd att det återigen var dags för lite förändring.

Med önskan om en fin vår och att vi när nästa nummer av Bohusarvet kommer lever i en lite mer demokratisk värld!

Marika Russberg
Redaktör

Nordiska museet vill dokumentera tankar och reaktioner kopplade till kriget i Ukraina

Hjälp eftervärlden att förstå. Nordiska museet vill dokumentera tankar och reaktioner kopplade till kriget i Ukraina.

Rysslands invasion av Ukraina den 24 februari 2022 är en historisk händelse som rubbat freden i Europa och som berör oss alla. Hur framtiden ser ut vet ingen. Med en ny insamling vill Nordiska museet dokumentera allmänhetens tankar och reaktioner kopplade till kriget.

Nordiska museet grundades 1873 och har sedan dess löpande dokumenterat livet i Sverige och Norden. Under de senaste åren har museet samlat in tusentals berättelser på teman som coronapandemin och barns berättelser bland många andra.

Nu vill Nordiska museet samla ögonblicksbilder från detta historiska skede. Bidragen till insamlingen ”Kriget i Ukraina – berätta för framtiden” blir ett tidsdokument och sparas i museets samlingar och kommer att fungera som ett underlag för framtidens forskare och publika arbete.

Källa Nordiska museet

Foto från järnvägssträckan mellan Vapnyarka i sydvästra Ukraina till Lobriivka i södra Ukraina. Foto från september 1994 av Bo Gyllenberg
Ur Järnvägs museets samlingar, Digitalt museum

Ukrainas flagga.
CCBY Alex Maisuradze

Uttalande från Sveriges hembygdsförbund med anledning av Rysslands invasion av Ukraina:

När pandemin tycks vara på väg att släppa sitt grepp efter två år av restriktioner har ett krig inletts i vår närhet.

Sveriges hembygdsförbund ser med bestörtning på det krig som blossat upp i vår närhet. Vi vill å hela den svenska hembygdsvärldens vägnar uttrycka vår djupa medkänsla och solidaritet med Ukrainas befolkning i denna svåra tid. Krig kan aldrig vara en lösning på konflikter. Vi uppmanar alla goda krafter att söka en politisk lösning som återställer freden och som ger Ukraina rätten att forma sin egen framtid.
/Sveriges hembygdsförbund

Föreningslivet viktigt i en orolig tid

Kom ihåg att hembygdsföreningen representerar trygghet för många människor, kanske särskilt för många äldre och för de som lever ensamma. I en orolig tid är det därför särskilt viktigt att få träffas och samtala. Vi hoppas och tror att det är möjligt nu när pandemin är på väg att släppa greppet.

Uttalande från Sveriges hembygdsförbunds ordförande:

Läget i vår omvärld har dramatiskt försämrats den senaste tiden. Det pågår en rysk invasion av Ukraina och nu i mars är 2,5 miljoner européer på flykt undan krigets fasor. Antalet flyktingar ökar dagligen. Ett

stort antal beräknas ta sin tillflykt till vårt land. Samhället rustar för att rent praktiskt kunna ta emot dem alla med exempelvis boenden och försörjning.

Stöd behövs även med annat än de akuta hjälpåtgärderna. Ingen kan förutse hur länge detta kommer att fortgå och när flyktingarna kan återvända till sitt hemland. De behöver därför ett bredare stöd i den nya vardagen. Hembygdsföreningarna har nu en stor möjlighet att göra en humanitär insats genom att finnas till för de sargade flyktingarna. Våra hembygdsgränder runt om i landet kan erbjuda välkomnande mötesplatser. Här kan vi skapa meningsfulla aktiviteter som även involverar de människor som nyss anlät till vårt land och därmed försöka att skapa en vardag med nya kontakter, arbetsuppgifter och en möjlig väg in till delaktighet i vårt samhälle. Vi kan erbjuda allt från en stilla närvaro vid ett kaffebord till en större gemenskap vid exempelvis helger. Här finns också större ytor och miljöer för barnen där de kan återfå ett visst mått av normalitet.

Vi är en av de mest decentraliserade civila organisationerna i vårt land och engagerar hundratusentals medlemmar. Låt oss därför samla kraft och visa att vi är en folkrörelse värd namnet. Vi ska vara levande, öppna och välkomnande för alla!
/Anna-Karin Andersson, Förbundsordförande för Sveriges hembygdsförbund

Kulturarvets skydd i krig

Vad gäller för kulturarvet i händelse av krig? Det frågar sig många nu med anledning av Rysslands invasion av Ukraina. Även i krig finns det lagar som styr hur krigförande parter ska förhålla sig till kulturarvet.

Utmärkning av kulturegendom

Kulturarvet skyddas av folkrätten, se sidan 6. 1954 års Haagkonvention möjliggör för utmärkning av kulturegendom. Användning av kännetecknet för kulturegendom är skyddad enligt folkrätten och tillståndsprocessen för att hantera emblemet hanteras av Riksantikvarieämbetet utifrån reglerna i totalförsvarets folkrättsförordning och lagen om skydd för kännetecknen i den internationella humanitära rätten. –I Sverige ligger ansvaret för utmärkning på länsstyrelserna genom stadgande i totalförsvarets folkrättsförordning. Riksantikvarieämbetet ansvarar för föreskrifter om hur arbetet ska utföras. En modernisering av föreskrifterna pågår sedan tidigare. I dagsläget är det flera länsstyrelser som arbetar med frågan, men endast Gotland har genomfört utmärkning, säger Måns Pedersen, handläggare för bland annat frågor som rör kulturarvsbrott på Riksantikvarieämbetet.

Undanförelse vid krig

I händelse av krig i Sverige gäller även Lag (1992:1402) om undanförelse och förstöring och Förordning (1993:243) om undanförelse och förstöring. Där står bland annat att varje myndighet som är bevakningsansvarig ska ”planera hur egendom som huvudsakligen används inom myndighetens verksamhetsområde ska undanförelsas”. Följande myndigheter ska, var och en inom sitt ansvarsområde, planera hur arkivhandlingar, böcker, konstverk, natur- och kulturhistoriska föremål ska undanförelsas: Statens försvarshistoriska museer, Riksarkivet, Kungl. biblioteket, Riksantikvarieämbetet, Statens historiska museer, Nationalmuseum, Moderna museet, Statens musikverk, Naturhistoriska riksmuseet, Statens museer för världskultur, Statens maritima och transporthistoriska museer och Statens centrum för arkitektur och design. Myndigheterna ska vid planläggningen samråda med Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

–Vi räknar med att svenska museer har över 80

Det internationella kännetecknet för kulturegendom. Märket med en vapensköld med spetsen nedåt med ett blåvitt snedkors motsvarar att kulturegendomen är skyddad enligt 1954 års Haagkonvention. Användning av kännetecknet för kulturegendom är skyddad enligt folkrätten och tillståndsprocessen för att hantera emblemet hanteras av Riksantikvarieämbetet.

Foto Erika Hedhammar (CC BY)

miljoner föremål i sina samlingar. Alla dessa är inte rimligt eller möjligt att evakuera. Troligen skyddas större delen av samlingarna bäst på plats mot till exempel plundring och vandalisering. Därför behöver man prioritera de föremål som ska evakueras och ta reda på vilka föremål som är mest utsatta, säger Erika Hedhammar, utredare riskhantering Riksantikvarieämbetet.

Källa Riksantikvarieämbetet

Sveriges kulturarvsinstitutioner står upp för Ukraina och landets kulturarv

Kulturarvet är skyddat enligt folkrätten

Efter andra världskriget antogs regler om skydd för krigets offer genom de fyra Genevekonventionerna med regler om skydd av kulturegendom. Tilläggsprotokoll II (från 1977) till Genevekonventionerna innehåller regler om skydd av kulturegendom. I artikel 16 föreskrivs att det är förbjudet att begå fientlig handling riktad mot historiska minnesmärken, konstverk eller platser avsedda för religionsutövning, vilka utgör folkens kulturella eller andliga arv, samt att använda dem som stöd för den militära insatsen. Eftersom bland annat Genevekonventionen och andra av de viktigaste folkrättsliga reglerna ingår i det som kallas för sedvanerätt är den bindande för alla parter i en konflikt. Även en stat som inte har undertecknat måste därför följa dem.

1954 års Haagkonvention är en kulturarvskonvention godkänd vid Unescos generalkonferens. Konventionen med dess tilläggsprotokoll, I och II, syftar till att skydda kulturegendom och bevarandet av kulturarvet i händelse av en väpnad konflikt. Konventionen ger bland annat ett folkrättsligt skydd för den kulturegendom som ett land anser ska vara skyddade mot följder av militära operationer. Ryssland och Ukraina har ratificerat 1954 års Haagkonvention och det första tilläggsprotokollet. Ukraina ratificerade nyligen det andra tilläggsprotokollet. Ryssland har inte ratificerat andra tilläggsprotokollet.

Kulturarv som uppfyller kraven på definitionen av kulturegendom i art. 1 är, oavsett om den är utmärkt med kännetecknet för kulturegendom eller inte (se sidan 5), skyddad enligt 1954 års Haagkonvention. Militär personal är skyldig att ta sådan hänsyn att kulturegendom inte onödigtvis kommer till skada. Utmärkningen bidrar dock till att underlätta korrekt identifiering av den skyddade egendomen, och stärka efterlevnaden av Haagkonventionen.

I ingressen till konventionen om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt står: ”skada på ett folks kulturegendom, oavsett vilket land den tillhör, är liktydigt med skada på hela mänsklighetens kulturarv”.

Människors historia och gemensamma minne

Det pågående kriget i Ukraina hotar museer och kulturhistoriska platser i Ukraina. Viktiga delar av det ukrainska kulturarvet riskerar att skadas och försvinna. Utöver mänskligt lidande, materiella skador på hus och hem riskerar också kulturarv att förstöras. Kulturarv är det som står för kontinuitet i ett samhälle, som utgör människors historia och gemensamma minne.

Svenska kulturarvsinstitutioner står upp för Ukraina

Museichefer i Ukraina väddar om ett koordinerat ekonomiskt stöd från kolleger i Norden. Kulturarvsinstitutioner i Norden står upp för skyddet av kulturarvet och bland annat har en fond skapats på initiativ av stiftelsen Nordiska museet i nära dialog med Riksantikvarieämbetet och museer i Norden. Insamlingens första prioritet är att stötta Nationalmuseet för Ukrainas historia i Kiev i att säkerställa samlingarna och att, så fort det blir möjligt, bidra till återuppbyggandet.

Riksantikvarie Joakim Malmström har varit kontakt med direktören för Ukrainas Nationalmuseum som skickar med det här budskapet –Hjälp oss att se till att det finns en medvetenhet om kulturarvets betydelse och en förståelse för hur det nu riskerar skadas i kriget.

Riksantikvarieämbetet har tillsammans med Nordiska museet tagit initiativ till en insamling till Ukrainas kulturarvsinstitutioner.

De nordiska systerorganisationer för museer i Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige uppmanar Ryssland att respektera Haag konventionen från 1954.

Flera museer, bland andra Sveriges läns museer, skänker bidrag till den fond som bildats på initiativ av Stiftelsen Nordiska museet.

Svenska byggnadsvårdsföreningen ser med bestörtning på Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Människor ser sina hem, sin hembygd och ett oersättligt kulturarv förödas. Svenska byggnadsvårdsföreningen, liksom oräkneliga andra organisationer, manar Ryssland att omedelbart upphöra med krigshandlingarna! *Källor Riksantikvarieämbetet, Sveriges museer, Svenska byggnadsvårdsföreningen, unesco.org samt regeringen.se*

Diktaturerna i världen blir allt fler Idag lever sjuttio procent av världens befolkning i diktaturer. Det visar årets demokrati rapport från Varieties of Democracy-institutet vid Göteborgs universitet.

Demokratisk tillbakagång i världen

Samtidigt som årets demokrati rapport avslutades av Varieties of Democracy-institutet, V-Dem, vid Göteborgs universitet, skedde Rysslands invasion av Ukraina. Invasionen av Ukraina bekräftar det som V-Dem varnat för under flera års tid, demokratisk tillbakagång i världen, så kallad autokratisering. Autokratiseringen

Sofiakatedralen i Kiev med historia från 1000-talet då den grundades av storfurst Jaroslav I av Kiev och hans svenskfödda maka Ingegerd Olofsdotter, dotter till Olof Skötkonung. Detta är ett exempel på ett i högsta grad gemensamt kulturarv för människor i Ukraina och i Norden.

Foto: Pawel 'pbm' Szubert 2013, CC BY-SA 3.0

innebär att demokratier bryts ned. Det sker i stor utsträckning av valda ledare som raserar de demokratiska institutionerna som medier, civilsamhälle, oberoende organisationer och rättsväsendet. V-Dem betonar att autokratiseringen ser ut att ändra skepnad, att det sker genom ökad polarisering, desinformation och statskupper. Autokratisering leder bland annat till fler krig.

Den största autokratiseringen under det senaste året har skett i Stillahavsregionen, Centralasien, Latinamerika, Karibien och Östeuropa. I 2020 års demokrati rapport från V-Dem klassades Ungern som en

icke-demokrati vilket innebar att EU fick sin första diktatur. Inom EU har 20 procent av medlemsländerna autokratiserats under det senaste decenniet enligt V-Deminstitutet. Institutet tillhör Statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet.

V-Deminstitutet tillhandahåller världens största demokratidatabas med över 30 miljoner datapunkter för 202 länder från 1789 och framåt. Till institutet är knutet tusentals forskare och landexperter som mäter hundratals olika indikationer på demokrati.

Källa Göteborgs universitet

Världsarv i Ukraina. I Ukraina finns sju världsarv: Sofiakatedralen i Kiev; träkyrkor i Karpatiska regionen, Petjersakaklostret som också är känt som Grottklostret i Kiev grundades år 1050; Lviv med sina kyrkor från renässansen, univesitetet som grundades 1661; den antika staden Chersonesos vid Svarta havets kust; Tjernivtsis universitet samt bokurskogarna i Karpaterna

De kämpade för kvinnlig politisk rösträtt

Under hela 2021 har du här i *Bohusarvet* kunnat läsa om kvinnor i Bohuslän som kämpade för jämlikhet och rösträtt för kvinnor. Dessa kvinnor och deras kamp är inte så känd eller omskriven och detta ville projektet MOD2021 ändra på. Projektet drivs av Bohusläns museum, Bohusläns hembygdsförbund stöttar projektet. På kvinnodagen i år invigdes utställningen MOD2021 på Bohusläns museum och det finns också en digital utställning på mod2021.se. Under hela året kommer också en affischutställning visas hos flera av hembygdsförbundets medlemsföreningar.

I det här numret är det läraren och reformpedagogen Eva Rodhe och konstnären Lotten Rönquist, som också var elev vid Evas flickskola i Uddevalla, som lyfts fram. Båda var aktiva i kampen för kvinnlig politisk rösträtt men fick inte själva uppleva dagen då kvinnor i Sverige för första gången fick rösta i ett riksdagsval, men det var Eva och Lotten och många fler som kämpade för att detta skulle bli verklighet.

Eva Rodhe 1832–1919

Reformpedagog och rösträttskämpe

Eva Rodhe var den första personen som politiskt krävde att kvinnor skulle få rösträtt i Sverige. Genom sitt engagemang och sin drivkraft inspirerade hon andra att samlas kring kampen för kvinnlig rösträtt.

Eva föddes i Harplinge i Halland. Hon studerade till lärare och insåg tidigt att den pedagogik som fanns tillgänglig här, inte var den hon själv ville använda. Hon började därför studera pedagogik ute i Europa för att försöka hitta bättre sätt till att inspirera och få fler barn att få en mer jämställd utbildning. Som 26-åring tog Eva över en flickskola i Uddevalla som hon utvecklade till ett högre elementarläroverk för flickor. Hon inspirerade sina elever till att tänka själva, våga debattera, ta plats och att kräva rättigheter. Många av hennes elever engagerade sig i kampen för kvinnlig rösträtt, både lokalt och nationellt.

Utvecklade en ny pedagogik och startade skola

Tillsammans med slöjdlärarinnan Maya Nymann åkte Eva sedan på en tre år lång studieresa i Europa och de utvecklade en ny form av pedagogik; "The connecting link". De startade Göteborgs praktiska arbetsskola för yngre barn, skolan är mer känd under namnet Eva Rodhes skola och deras pedagogik används fortfarande i England och USA.

Eva var den första kvinnan som satt med i Göteborgs allmänna folkskolestyrelse, hon startade Göteborgs kvinnoförening på 1880-talet där hon var

ordförande. Hon höll också i det allra första mötet där frågan om kvinnans rösträtt behandlades. Till uppstarten av Föreningen för kvinnlig politisk rösträtt 1902, skrev Eva en artikel som trycktes och hon var ofta talare på rösträttsföreningarnas arrangemang.

Kvinnocentrum i Ljungskile

När Eva gick i pension, byggde hon och Maya ett hus tillsammans i Ljungskile. Huset låg granne med Mayas syster, Adota Nymanns hus som fungerade som ett kvinnocentrum där rösträttskämpar samlades för att samtala, diskutera, jaga och tänka. Gäster var bland andra Selma Lagerlöf och Ellen Key.

Eva Rodhe utbildade sig till lärare och efter resor i Europa utvecklade hon tillsammans med lärarkollegan Maya Nymann en ny pedagogik och de båda startade Göteborgs praktiska arbetsskola.

Rodebo, huset i Ljungskile som Eva Rodhe och Maya Nymann lät bygga.

När Eva Rodhe gick bort i maj 1919, var det bara några dagar innan riksdagen äntligen röstade igenom förslaget om lika och allmän rösträtt, och hon fick aldrig vara med och fira triumfen. Men hennes outtröttliga kamp gjorde det möjligt för de kvinnor hon lämnade efter sig att få gå och rösta. Frigga Carlberg, grundaren till F.K.P.R, skriver i sitt minnesord: "Hennes uppfriskande humor tog sig ett oförglömligt uttryck och fick andra att samlas under hennes flammande rättskänsla."

Lotten Rönquist 1864–1912

Normbrytare och konstnär

När Lotten Rönquist gick i skolan fick flickor inte ha på sig byxor men Lotten vågade tidigt bryta mot de klädnormer som samhället hade satt upp. På foton från slutet av 1800-talet syns Lotten iklädd byxor, kavaj och herrhatt, precis så som män gick klädda på den tiden.

Lotten föddes 1864 i Uddevalla och visste tidigt att hon ville bli konstnär. Som elev på Eva Rodhes flickskola fick hon som ung kvinna den ovanliga chansen att lära sig debattera, ta plats och våga satsa på sin dröm om att bli konstnär. Hon fick mycket inspiration från sin uppväxt och hittade en styrka att kunna göra andra val än de krav och förväntningar som samhället hade på henne, som kvinna.

Hyllad konstnär

Som 16-åring flyttade Lotten till Stockholm för att börja studera konst, först vid Tekniska skolan (nuvarande Konstfack) och sedan på Konstakademien. Efter sina tio år av konststudier reste hon till Italien och Frankrike för att fortsätta sina studier där. Vid sidan av hennes måleri skrev hon också poesi och var aktiv i kampen för kvinnlig rösträtt.

Lotten var en av de få kvinnor i Sverige som vid förra sekelskiftet kunde leva på sin konst. Som konstnär blev hon erkänd och hyllad och hennes tavlor visades på många utställningar. Hon gjorde illustrationerna till sagoboken "Sommarby och Vinterskär" som gavs ut 1907. Hon gjorde också dekormålningar i flera kända byggnader, bland annat i ett flertal kyrkor runtom i Sverige, på Tjolöholms slott i Fjärås, turishotellen i Rättvik och Storvik och på Grand Hôtel i Stockholm där flera stora målningar finns bevarade i Vinterträdgården. I många år delade Lotten ateljé med Alma Arnell och Hilma af Klint.

Lotten Rönquist dog plötsligt i influensa 1912 och fick aldrig själv möjligheten att rösta i ett riksdagsval.

Efter sin död hyllades hon med en minnesutställning i Stockholm och flera artiklar, bland annat en i kvinnorörelsens tidskrift Dagny. Hennes engagemang och inspirerande liv skapade förutsättningar för att *alla* människor i Sverige till slut skulle få rösta, oavsett klass eller kön.

Källa MOD2021, Bohusläns museum

Karin Wästbäck och Lotten Rönquist. Karin kom från Vänersborg och var konstnärlig ledare för Handarbetets vänner i Stockholm. Lotten kom från Uddevalla och utbildade sig till konstnär. Båda gjorde motstånd mot rådande klädnormer och var aktiva rösträttskämpar.

Bilden på Karin och Lotten har blivit utställningen MOD2021s bild. Utställningen visas på Bohusläns museum.

Bohuslänskt skärgårdslandskap 1899 av Lotten Rönquist.

Sveriges hembygdsförbund är nu medlemmar i Stockholms Kvinnohistoriska

Lagom till internationella kvinnodagen fick Stockholms Kvinnohistoriska ett nytt namn på sin medlemslista: Sveriges hembygdsförbund. Hembygdsförbundet vill med medlemskapet öka kunskapen om kvinnohistorien.

–Många av våra medlemsföreningar arbetar redan idag med att belysa kvinnors perspektiv i historieberättandet. Genom medlemskapet kan vi öppna upp för nya former av kreativa samarbeten, säger Jan Nordwall, generalsekreterare för Sveriges hembygdsförbund.

Stockholms Kvinnohistoriska

Stockholms Kvinnohistoriska är ett innovativt museum – utan permanent byggnad. Museet arbetar för att kvinnors historia och historier undersöks, förvärvas, bevaras, förmedlas och synliggörs publikt. Med publika arrangemang, samarbeten och satsningar ger museet plats åt kvinnohistorien där människor befinner sig i sin vardag. Samtidigt synliggörs nya berättelser och vår samtid dokumenteras för framtidens historieskrivning. Kvinnohistoriska arbetar aktivt för att sänka trösklarna in till kultur- och kulturarvsinstitutioner för en publik som vanligtvis inte söker sig dit. Museet vill skapa möten, engagera och förflytta människor. Målet är att fler ska uppleva, bidra till och representeras i vårt gemensamma kulturarv.

Kvinnohistoriska är en ideell förening bestående av andra organisationer som museer, arkiv, historiker och kulturaktörer. Medlemsorganisationerna bidrar med historisk expertis, unika samlingar, lokaler och erfarenhet. Även privatpersoner kan stötta genom att bli medlemmar i Kvinnohistoriska sällskapet, bidra med berättelser om kvinnors liv, erfarenheter och gärningar – din berättelse är viktig och kan bli historisk!

Att lyfta kvinnorna i arkiven – arkivism

Förra året kulminerade firandet av 100-årsjubileet av kvinnors rösträtt i Sverige. Hur framtidens människor ska förstå vår samtid hänger på vad som bevaras i arkiven, det är där vi förvarar våra minnen. I arkiven är kvinnors berättelser svårare att hitta precis som i historieskrivningen. Därför är det dags att skapa ett

kollektivt minne som speglar verkligheten, en historia som inkluderar fler.

Med Arkivism bjuder Stockholms Kvinnohistoriska in till en satsning som ska göra det lättare för fler att hitta kvinnor i arkiven, och lättare att dokumentera och bevara samtiden för framtiden. Kvinnohistoriska uppmanar kvinnor att arkivera sina liv och gärningar. Till hjälp har Kvinnohistoriska tagit fram handboken *Arkivism* som ska göra det enklare för fler att hitta kvinnorna i arkiven och enklare att dokumentera och bevara för framtiden.

Kvinnor fortsätter att saknas i den breda historieskrivningen trots att dokumentation finns. Om vi inte gemensamt gör något åt detta kan det vara likadant i historieskrivningen om vår tid. De historier som finns i arkiven förblir glömda och framtiden saknas källmaterial om 2000-talets kvinnor.

Arkivism handlar om att ta sig an arkiven för att hitta, lyfta och synliggöra gårdagens kvinnor och se till att dagens kvinnor förs in i framtidens historia.

Källor Sveriges hembygdsförbund och Stockholms kvinnohistoriska

Boken *Arkivism*. En handbok i att hitta kvinnorna i historien i arkiven, att lyfta och spara kvinnors berättelser.

Svenskbyborna från Gammalsvenskby i Ukraina

På medeltiden flyttade svenskar till Dagö, som var en del av Svenska Estland. Efter en tvist med den svenske godsägaren Stenbock på Dagö upplät tsarinnan Katarina II ett område i nuvarande södra Ukraina, nära Svarta havet, och ungefär 1 000 personer från Dagö lämnade sitt hem och började vandra den långa vägen mot sitt nya hem.

Den 20 augusti 1781 lämnade gruppen Dagö. Endast hälften av dem skulle klara vandringen som varade till den 1 maj 1782. De lämnade sina hem för en bättre framtid. De hade blivit lovade hus och odlingsbar jord, men på platsen för deras nya boställe på stäppen vid en flodkrök vid Dnjeprs nedre lopp, fanns ingenting.

De första åren var förödande, efter två år var endast 135 personer i livet. Svenskbyborna byggde upp en svensk by, behöll sitt språk, religion och traditioner.

I början av 1900-talet, efter svåra tider med världskrig, revolution och hungersnöd fick svenskbyborna tillstånd av de sovjetiska myndigheterna att återvända till Sverige. Den 1 augusti 1929 anlände nära tusen svenskbybor till Trelleborg. Många av dem kom att bosätta sig på Gotland.

Ungefär 250 svenskbybor återvände till Sovjetrepubliken Ukraina 1929–1931. Svenskbybor flyttade också till Canada, USA, Kazakstan och Tyskland.

Föreningen Svenskbyborna

Föreningen bildades 1954 och ett av föreningens mål var att dokumentera och berätta om svenskbyborna och deras historia genom att ge ut en bok.

Föreningen har sitt säte i Roma på Gotland. Vid Roma kyrka finns en klockstapel med tre klockor som svenskbyborna tog med när de lämnade Ukraina 1929. Klockorna var registrerade som svenska Röda Korsets egendom, vilket gjorde att sovjetmyndigheterna inte kunde hindra byborna från att ta med dem.

Intill Roma kyrka finns också Svenskbygården från 1977. Gården är en kopia av ett typiskt hus i Gammalsvenskby. Gården är samlingslokal och sedan några år finns här också museum och sommarcafé.

Idag arbetar Föreningen Svenskbyborna med hjälpinsatser och utvecklingsprojekt i Gammalsvenskby samt att sprida historien om Gammalsvenskby. Föreningen har gett ut ett tiotal böcker. Nu i maj var planen att inviga ett museum i Gam-

Klockstapeln vid Roma kyrka på Gotland med tre klockor som svenskbyborna tog med från Ukraina 1929. Storklockan väger 210 kr, mellanklockan 110 kg och lillklockan 70 kg. Framför klockstapeln finns en minnessten över Pastor Kristoffer Hoas och hans hustru Emma Hoas. Kristoffer var en ledargestalt i Gammalsvenskby. Foto Föreningen Svenskbyborna

Sofia Hoas, ordförande i Föreningen Svenskbyborna och ättling till svenskbybor i Gammalsvenskby. Sofia är region Gotlands kulturarvsutvecklare. Foto Gotlands museum

Delar av utställningen i Svenska Bygården i Roma på Gotland. Här berättas om om svenskbybornas historia. Foto Föreningen Svenskbyborna

malsvenskby, de planerna är lagda på is i och med Rysslands invasion av Ukraina.

Sofia Hoas, kulturarvsutvecklare på Gotland, är ordförande i Föreningen Svenskbyborna. Sofia är ättling till svenskbybor. –Min pappas familj kom från Gammalsvenskby. Farfar, farmor och pappas syskon föddes i Ukraina, men pappa föddes på Gotland. Och familjenamnet kommer från Dagö och betyder “Hagens” på gammalsvensk.

–Byborna i Gammalsvenskby är stolta och tack-samma över att leva i en demokrati. Många minns sovjettiden och vad det innebär att leva med propa-

ganda. Att nu Ryssland invaderat Ukraina väcker minnen och rädsla.

–Jag har bra kontakt med byn, berättar Sofia. Vi hjälper till på många sätt och bland annat har två familjer från Gammalsvenskby nyss landat på Gotland.

Sofia funderar över om hennes farföräldrar inte gjort valet att lämna Gammalsvenskby. –Då kunde jag ha levt i Gammalsvenskby idag, då hade jag levt mitt i ett krig, avslutar Sofia.

Källa Föreningen Svenskbyborna och föreningens ordförande Sofia Hoas

Samhällsutvecklingen i Västra Götaland

Prisma Västra Götaland är en samverkan mellan ideella och offentliga aktörer som hembygdsförbund, museer och andra kulturarvsaktörer. Prisma är också en digital plattform: prismavg.se. Här kan föreningar och andra aktörer dela med sig av berättelser som beskriver industrisamhällets kulturarv. På så sätt levandegörs historierna och kan sättas det i perspektiv till dagens samhälle och våra egna liv.

Varje berättelse blir en pusselbit i en större, gemensam, skildring av den dramatiska samhällsutveckling under de senaste 150 åren.

Nya teman

Under 2022 kommer några teman att lyftas särskilt på prismavg.se: Sport och idrott, Semester genom tiderna, Det flytande kulturarvet och Saker och företeelser som försvunnit av en anledning.

Tennisspelare i Stadsparken Lysekil runt år 1900. Text på kortet: "Af Tennisspelet blifver man både sund och vital och icke sällan gifvas tillfällen till angenäma kontakter." Fotograf Malcom Jacobsson. Ur Bohusläns museums samlingar

Sälviks camping strax söder om Fjällbacka på 1960-talet. Foto Åke Rask. Ur Bohusläns museums samlingar

Idrott

Sport och idrott har varit en viktig del i människors liv under lång tid. Inte bara för att det gör gott för hälsan, utan också för att det främjar gemenskap och sammanhållning i samhället. Berättelserna kan handla om alla möjliga former av idrott genom tiderna, allt från gymnastik till bollsporter och motorsport.

Semester genom tiderna

Inför sommaren har prismavg.se en kampanj med berättelser om hur vi semesterat genom tiderna. Det kan vara allt från sommarstugor och camping till utlandsresor.

Det flytande kulturarvet

Skutor, ångbåtar, fraktfartyg och fiskebåtar. Alla spelade de en viktig roll i utvecklingen av Västra Götaland som industriregion. Och många är de äventyrliga resor och händelser till havs som finns att berätta om. Låt det flytande kulturarvet ta större plats i Prisma!

Saker och företeelser som försvunnit av en anledning

Ibland lanseras produkter och uppfinningar som verkar som en bra idé, men när allt kommer omkring inte var så värst lyckade. Vad sägs till exempel om en cykel i plast? Redaktionen för Prisma VG hoppas att fler exempel och berättelser om denna företeelse ska bli tillgängliga för fler.

Treväxlad cykel, Iteras normalmodell. Ram, gaffel hjul och vevparti är tillverkade i kompositplast. Itera AB stod för idé och produktutveckling. Cykeln formsprutades och monterades av Wilhelmina Plast AB och Heva AB. Växel, bromsar och pedaler importerades, de flesta övriga komponenter levererades av svenska företag. Många uppfattade cykeln som tung, 18 kg, och ostabil. Efter produktion av fler än 15 000 cyklar lades tillverkningen ner.

Ur Tekniska museet samlingar

GULDSPIRAL FRÅN ROMERSK JÄRNÅLDER HITTAD I SVENNEBY

Det var när Carl-David Granbäck var på väg hem efter en rådjursjakt nära Svenneby som han fick syn på en skreva med en sten som såg intressant ut. När Carl-David lyfte bort stenen såg han något som glimmade. Det skulle visa sig vara en så kallad gulds spiral, från romersk järnålder eller folkvandringstid, 1 500 år gammal.

Carl-David berättar att han är en sakletare. –Jag är väldigt nyfiken av mig när jag rör mig i skog och mark. Det är inte första gången jag lyfter på stenar. –Det var något speciellt med skrevan minns Carl-David. –När jag flyttat på stenen som låg i skrevan och såg föremålet kunde jag först inte avgöra vad det var. När jag lyft upp föremålet och tittade närmare på det förstod jag att det var ett gammalt föremål, fortsätter Carl-David. –Jag trodde först att det var ett smycke och en sådan tung guldring är ju inget man bär nuförtiden. Senare fick jag höra att det använts som betalningsmedel.

När Carl-David fick reda på vad det var han hittat var det nästan svårt att ta in. –Tankarna för runt och jag hade svårt att förstå vad som hänt. Vad är oddsen att man gör ett sådant här fynd på det här sättet?! Och vad utspelade sig egentligen när personen gömde ringen här?

Carl-David Granbäck som efter en rådjursjakt hittade en gulds spiral som är 1 500 år gammal. Foto Anna Haggärde

Betalningsmedel

Efter att länsstyrelsen undersökt fyndplatsen för gulds spiralen lämnades den på Bohusläns museum i väntan på att Riksantikvarieämbetet skulle besluta om fyndfördelning, det vill säga var föremålet ska förvaras permanent.

–Två av Bohusläns museums arkeologer, Linnea Nordell och Ingela Lundin, har varit involverade i ärendet med gulds spiralen och kan berätta mer.

–Föremålet är en så kallad gulds spiral eller spirallagd gulden, förklarar Linnea. Även om det ser ut som en ring har den använts som betalningsmedel. –Gulds spiralerna följer ett visst storleksmönster baserat på ett romerskt viktsystem. Gulds spiralen väger 43 gram, att jämföra med en normal vigselring som brukar väga runt 4 gram. –Det är den näst största gulds spiralen som hittats i Bohuslän. Av de tjugotal fynd av gulds spiraler som gjorts väger de minsta från några gram upp till runt åtta gram, nästa storlek väger runt 20 gram och ytterligare större väger runt 40 gram. Och så den största som väger runt 100 gram, berättar Linnea.

–Gulds spiralerna bars kanske fastknuten i kläderna och vid betalning knipsades en bit av spiralen av och användes som betalning. På gulds spiraler brukar det synas att de blivit avknipsade, men spiralen som hittades i Svenneby ser ut att vara oanvänd menar Linnea.

Riksantikvarieämbetet har beslutat att gulds spiralen ska förvaras i Bohusläns museums samlingar.

Spirallagd gulden på 3,5 varv. Denna typ av föremål påträffas vanligtvis under

romersk järnålder-folkvandringstid. I det närmaste helt intakt, något mörkare på ena sidan förmodligen p.g.a. oxidering eller yttlig algpåväxt. Den vridna tenens tjocklek är ungefär 3-4 m.m. i diameter. Föremålet var tänkt att användas som betalmedel, där bitar av ringen klipptes av och vägdes vid handelstransaktioner. Dess form gjorde att det var lätt att ta med sig genom att fästa den i klädedräkten eller i en kedja runt halsen.

Foto Bohusläns museum

Det var så här gulds spiralen låg när Carl-David Granbäck fick syn på den. Foto Carl-David Granbäck

Flera guldfynd i området

I trakterna runt Svenneby och Kville har flera guldfynd gjorts som daterats till romersk järnålder eller folkvandringstid, tiden runt 200–600 efter Kristus. –Många fynd gjordes i slutet av 1800-talet när marker skulle uppodlas. Vanligtvis hittas denna typ av föremål i en grav eller vid en boplats. Spiralen som hittades i en skreva väcker många frågor, menar Linnea. –När hamnade gulds spiralen i skrevan? Vem gömde den här? Vem har gulds spiralen tillhört?

–Det är svårt att säga något om vem gulds spiralen har tillhört fortsätter Ingela. Det bör ha varit någon som hade det gott ställt med tanke på storleken på den. Kanske en storhövding som haft kontakter med Europa. Var själva guldet kommer från går inte att säga säkert. Teorin är att guldet kommer från Romarriket. –Under folkvandringstid var inflödet av guld till Norden från det sönderfallande Romarriket betydande berättar Ingela. Mäktiga människor i Norden hade långväga kontakter, vilket bland annat innebar rikedomar i form av föremål av guld.

–Vi är väldigt glada att gulds spiralen nu finns i museets samlingar, avslutar Linnea och Ingela. Det gör att föremålet kan studeras i forskningssyfte för att få reda på mer om det och den tid som föremålet representerar. –Vi hoppas också att gulds spiralen så småningom kan visas i museets utställning!

Text Marika Russberg

Ingela Lundin och Linnea Nordell, arkeologer Bohusläns museum, som berättar mer om gulds spiralen som hittades i höstas i Svenneby. Foto Marika Russberg

Om du hittar ett fornyfynd

Enligt Kulturmiljölagen är fornyfynd ett föremål från förhistoriska eller äldre tider som saknar ägare när det påträffas. Platser där fornyfynd hittas ska undersökas arkeologiskt. Om du hittar ett fornyfynd ska du inte röra om eller gräva vid platsen. Ta hand om de synliga föremålen och lämna i övrigt platsen orörd.

Kontakta länsstyrelsen för information om hur upphittade fornyfynd kan bli bedömt för inlösenersättning eller hittelön.

Källa Riksantikvarieämbetet

Den nordiska klinkbåtstraditionen antagen till Unescolista

Ända sedan vikingatiden har båtbyggare i Norden byggt sina båtar i klinkteknik. Nu finns traditionen på Unescos representativa lista över mänsklighetens immateriella kulturarv.

Tradition med gamla anor

Att bygga båtar i klinkteknik är en tradition inom nordisk skeppsbyggnad med anor från vikingatiden. Tekniken innebär att båtens olika bord sammanfogas genom att de överlappar varandra, i stället för att ligga kant mot kant. Båtbyggandet innehåller ett brett spektra av traditioner kring allt från själva byggandet till hur och i vilka sammanhang båtarna har använts.

Nordiskt samarbete kring nomineringen

Det är första gången de nordiska länderna samarbetar kring en gemensam nominering till Unescos konvention om det immateriella kulturarvet. Det har inneburit ett omfattande samarbete, framför allt mel-

lan ideella utövare, men också mellan samordnande myndigheter och ländernas kulturdepartement. Efter en lång nomineringsprocess över flera år på initiativ av den norska föreningen Kysten har nätverk av båtbyggare, båtbyggarutbildningar, ideella museer och föreningar bildats runt om i Norden. Beslutet om att anta klinkbåtstraditionen fattades under ett mellanstatligt kommittémöte vid Unesco den 14 december 2021.

Syftet med nomineringen var att skapa gränslösa samarbeten för att gemensamt föra vidare kunskap om att bygga, underhålla och inte minst använda dessa träbåtar.

–Vi är väldigt glada att Unesco nu beslutat godkänna nomineringen och därmed värdesätta det stora engagemanget hos dem som bygger och seglar dessa båtar och som är del i en levande hantverks- och kunskapstradition, säger Mats Djurberg museichef på Sjöhistoriska museet och tidigare generalsekreterare för svenska Unescorådet. Mats säger vidare: Jag är

Klinkbyggd julle, Långedragssjulle, av typen J 10 nr. 153, "Tio-julle". Båten visas permanent i Båthallen, Bohusläns museum.

Denna båt köptes av Margareta Donnér 1966 från en herr Wallenberg i Malmö. Han hade i sin tur köpt båten i Göteborg. Förste ägare var Direktör H. Nielsen. Margareta Donnér uppkallade båten efter en faster (Ebba), som hon fått arva ett piano efter. Pianot såldes och för pengarna köptes denna båt. Båten användes av henne och sönerna Jacob och Mikael. Båten skänktes till Bohusläns museum 1987 och finns beskriven i artikel i Årsboken Bohuslän 1999. Båten är renoverad av Olle Larsson i Kungsviken 2006-2007.

Längd: 5 meter, bredd: 1,90 meter, djup: 0,74 meter, järnköl: 220 kg. Segelyta: 10 kvadratmeter. Seglet märkt J10 153.

Båten är byggd på Johannes Olssons Båtbyggeri i Kungsviken på Orust 1943.

Bordläggning av ek på spant av ek, kopparnitad. Akterspegel av ek. Däck av oregonpine, skarndäck och sarg av mahogny. Pällare av ek. Roder av ek och roderkult av fur. Tofter av ek i akter, medan tofter på sidorna saknas. Fem stöd för dessa senare tofter finns kvar.

Allt trä fernissat. Botten svartmålad, vit vattenlinje. Gråmålade durkar.

Till båten hör originalmast samt dacronsegel från 1968.

Ur Bohusläns museums samlingar

väldigt imponerad av att så många svenska aktörer, som Föreningen Allmogebåtar och båtbyggarutbildningarna på Skeppsholmens, Stensunds och Litorina folkhögskola, gemensamt gått ihop i denna fråga och att de nu lyckats få den första svenska traditionen på Unescos lista.

–Att vi nu har klinkbåtstraditionen med på Unescos lista över immateriella kulturarv är ett lyckat resultat av nordiskt samarbete. Det ger oss möjlighet att uppmärksamma värdet av ett levande kulturarv som är och har varit en viktig del av livet längs våra kuster, säger Institutet för språk och folkminns generaldirektör Martin Sundin.

Unescolistan

Unescos konvention om trygghet av det immateriella kulturarvet är just tänkt att bidra till att kulturell mångfald, mänsklig skaparkraft, traditioner och uttryck från det förflutna förs vidare till kommande generationer. Konventionen ska också främja internationellt samarbete och bistånd. Institutet för språk och folkminnen ansvarar för arbetet med konventionen i Sverige i samarbete med bland annat utövare, ideella organisationer och kulturarvsinstitutioner.

Segling och rodd med klinkbyggda båtar

Utöver de många fritidsbåtar som är byggda i traditionell klinkteknik kan man uppleva segling och

rodd med sådana båtar på många håll i landet. Några exempel är Allmogebåtdagen på Bassholmen utanför Uddevalla, Postrodden mellan Grisslehamn och åländska Eckerö, Postrodd mellan Holmön (utanför Umeå) och finska Björkö, Kyrkbåtsrodd på Siljan, Waldemarsviksrodden i Östergötland, Hasselörodden utanför Västervik, Midsommarseglingen vid gotländska Herrvik.

Källor Institutet för språk och folkminnen och Sjöhistoriska museet

Långedragssjullen

Båttypen Långedragssjulle är ritad av konstruktör Hjalmar Olsson, Arendals båtvarv i Göteborg. Måtten på J10 är alltid desamma, då denna är en entypsbåt, vilket ej övriga Långedragssjullar är. Det är seglets kvadratmeteryta som namnger Långedragssjullarna.

Bohusläns museum erhöll 1990 en större donation omfattande Hjalmar Olssons hela efterlämnade ritningssamling av kosterbåtar, jullar och motorbåtar från år 1919 till 1967.

Hjalmar Olsson var bördig från Allmag på Orust, Bohuslän.

Information om Långedragssjullarna fanns i ett handskrivet register från 1930-talet, bevarat av Torsten Andersson i LSS, Göteborg. Registret blev överfört till Internet 2009 i ett samarbete mellan Torsten Andersson av Bengt Arne Runnerström i Uddevalla.

Skrivet på baksidan av fotot: Philibart Humbla från GHM. studerar båtar i Gravarne tillsammans med Levin Henriksson på hans sjöbodsvale. T.h. ekor av Orusttyp. Klinkbyggda.

Liten för- och stor akterspegel med vrickhål. Användes till fiske vid skärgårdens stränder och som lättbåt för större farkoster.

T.v. segeljolle. Klinkbyggd. Utfallande böjd förstäv, akterspegel. Lämplig för segling. Riggas med stagesejel (sprisejel), foc och ibland klyvare. Används för fiske och transporter m.m.

I mitten vadjolle, vadkåg. Klinkbyggd med basade sprötband. Krum förstäv, akterspegel. Köl rundbotten, som gör den lämplig för rodd men inte för segling. Används som kännekag i vadfiske. Fotot taget 1928 av Olof Hasslöf

MOD2021

Demokrati och jämställdhet uppstår inte utan kamp. Utställningen MOD2021 handlar om hur kampen för kvinnlig politisk rösträtt såg ut i Bohuslän. Du får möta modiga människor i Bohuslän som påverkade sin samtid och kämpade för ett mer jämställt samhälle i stort.

För hundra år sedan pågick en kamp för ett mer jämställt samhälle där människor i flera generationer försökte förändra samhället. Kampen handlade om att både kvinnor och män skulle ha lika rättigheter, ta plats och kunna påverka samhället genom rösträtt. I september 1921 var första gången som kvinnor kunde rösta i ett riksdagsval i Sverige. En viktig delseger för jämställdheten och ett resultat som kom av ett långt strävsamt arbete, fullt av utmaningar.

Värdet av en jämställd historieskrivning

Många kvinnor och HBTQ-personer känner sig historielösa. De flesta förebilder har tystats ner och suddats ut ur våra historieböcker och bidragit till en form av maktlöshet över att inte äga sin historiska identitet. Det är därför viktigt att belysa glappet som finns i vår historieförmedling och skapa parallella historiska spår och lyfta fram en historia som fler kan identifiera sig med. Jämställdhetskämpar har blivit osynliggjorda på grund av deras kön eller sexuella läggning och idag är det få som vet om deras kamp för vår rätt att äga oss själva, våra tankar, vår sexualitet och vår röst.

Till 30 okt 2022

Besök MOD2021s digitala plattform

Här finns spännande läsning, bilder och annan underhållande media om Bohusläns rösträttskämpar, mod2021.se

Utskrivbar MOD-utställning för föreningar

Vill din förening ställa ut MOD2021? Beställ en affisch-utställning om MOD2021! Medlemsföreningar i Bohusläns hembygdsförbund kan beställa affischutställningen utan kostnad. Kontakt: marika.russberg@bohuslansmuseum.se

Eric Magassa – Messages from the stars

Magassa använder sig själv och den geografiska platsen som utgångspunkt för att se, lyssna, känna och undersöka. Han hämtar sin inspiration från vardagen och från sin egen historia med rötter både i Frankrike, Sverige och Senegal, liksom från abstrakt måleri, musik, ritualer, magi, mönster och föremål av antropologisk karaktär. Magassa utforskar genom sitt konstnärskap frågor kring identitet och dess koppling till minnen och platser.

Fotoserien *The Lost Series* är ett pågående arbete med bilder tagna i bland annat Göteborg, Kalifornien, Detroit och Dakar. Verken anspelar på hur den tidiga modernismen tillägnade sig afrikansk konst och gjorde till den till sin. Genom sin konstnärliga handling tar han nu själv kontroll över processen.

I dialog med samlingarna

Magassas urval av objekt ur Bohusläns museums samlingarna har huvudsakligen en anknytning till nuvarande Kongo-Kinshasa, som vid sekelskiftet 1900 var en belgisk koloni. Många europeiska länder hade kolonier i Afrika vid den tiden och mycket svenskt sjöfolk anställdes som sjömän och navigatörer och som tog med sig föremål från sina resor hem till Sverige. Uddevalla museum fick under 1800- och 1900-talet flera donationer av bohuslänningar som tjänstgjort i området. En av dem var Elmer Göransson som tjänstgjorde i Kongo och var sjökaptan på en ångbåt på Kongofloden mellan åren 1903 till 1932, dels under Leopold II tyranniska stat Kongostaten (1885–1908), som efter internationella protester blev en belgisk koloni, Belgiska Kongo (1908–1960). Göransson skänkte en uppstoppad krokodil, en monterad elfenbensbete, textilier i växtmaterial, masker och annat lokalt hantverk. Sett i ljuset av den grymma koloniala historien representerar dessa föremål idag en historia om övergrepp och förtryck. En del föremål återbördas också numera till sina ursprungsländer. Museernas föremålssamlingar kan ses som traditionsbärare, som genom konstnärliga ingrepp kan omtolkas och omforma vår syn på föremålen och lyfta fram frågor kring föremålens historia och migration.

Till 1 maj

Sinclair's elevutställning

Varje vår har tredje årskursen på det estetiska programmet på Akademi Sinclair sin traditionella examensutställning på Bohusläns museum. Samarbetet mellan Uddevalla gymnasieskola och Bohusläns museum initierades 1996 och är sedan dess årligen återkommande. Tanken med samarbetet är att skapa en möjlighet för eleverna att presentera arbeten som de har gjort under sin gymnasietid i en professionell miljö. Pedagogiken bygger på att de själva är delaktiga i hela processen – från det enskilda verket till den gemensamma presentationen. En uppskattad tradition och en värdefull erfarenhet för eleverna att ta med sig in i framtiden.

Invigning 21 april

Möt Resandefolket – utställningen firar 10 år!

För 10 år sedan invigdes utställningen Möt Resandefolket. Då som nu är utställningen den enda permanenta utställningen i Sverige om resandefolket.

Resandefolket har funnits i Sverige i minst 500 år, troligen längre. I Sverige tillhör resandefolket den nationella minoriteten romer. Resandefolkets kultur och historia är en del av vårt gemensamma kulturarv.

I utställningen berättas om resandefolkets historia, om att ha vägen som hem, om möten mellan minoritets- och majoritetsbefolkningen och ömsesidigt beroende av varandra, om hantverksskicklighet, om starka släktband och en levande berättartradition, men också en historia med många mörka minnen av myndigheternas behandling av resandefolket.

I utställningen visas också fynden från museets utgrävningar av resandeboplatsen Snarsmon i norra Bohuslän. Utgrävningarna gjordes tillsammans med resande och har gett en större medvetenhet och förståelse för resandefolkets historia och livsvillkor. Hela utställningen har arbetats fram i samarbete med representanter från Kulturgruppen för resandefolket.

Konstverket Svenskt vattenfall

Under en tid har en vägg i museets utställningshall Johnsonhallen med klassisk konst gapat tom. Det fysiskt stora konstverket Svenskt Vattenfall (1857) av konstnären Marcus Larsson (1825–1864) har genomgått en konservering. Nu är det nationalromantiska verket på plats igen!

Från 10-årsjubileet av utställningen Möt Resandefolket. Från vänster Sebastian Thorén, kommunikatör på Bohusläns museum och Kristina Lindholm och Sofie Henryson som arbetat med utställningen och visade den på jubileumsdagen.

Konservator Anne-Marie Mild från Studio Västsvensk Konservering konserverar Bohusläns museums målning Svenskt vattenfall.

Det kom ett mail till Bohusarvet. I mailet berättades om en tradition på Island att fira första sommardagen.

Helgdagen ”Sumardagurinn fyrsti” infaller mellan den 19 och 25 april och är en gammal tradition som omtalas redan i Islands äldsta bevarade lagbok, Grágás (Grågåsen) från omkring år 930. Under vikingatiden räknades två årstider, sommar och vinter. Sommaren varade till ”Fyrsti vetrardagur”, mellan den 21 och 27 oktober. Den gamla isländska kalendern hade sex månader med korta dagar och betraktades som vinter och sex månader hade nattlösa dagar och sågs som sommar.

På ”Sumardagurinn fyrsti” är många islänningar lediga från arbete och skola och dagen firas bland annat med parader, flaggor, musik och annan underhållning, helst utomhus. På Island är det ofta fortfarande kallt i slutet av april och det är ett bra tecken om det är minusgrader natten till

”Sumardagurinn fyrsti” – då blir sommaren varm och skön. Islänningar önskar varandra ”gledilegt sumar” och tackar för vintern ”thakkir fyrir veturin”.

Tack för tipset Ingvar Ekbrand, Säve-Rödbo hembygdsförening

Vårdagjämningen

Kanske tänker du på vårdagjämningen när du läser om Islands firande av ”Sumardagurinn fyrsti”?

Vårdagjämningen inträffar det ögonblick då solens centrum passerar himmelsekvatorn på väg norrut. Detta innebär att dagen och natten kring denna exakta tidpunkt är ungefär lika långa. På grund av skottårscykeln samt det faktum att vi har olika tidszoner på jordklotet varierar tidpunkten för vårdagjämningen. I Sverige kommer vårdagjämningen att infalla den 20 mars under många år framöver.

Vid dagjämningarna är dagarna ungefär lika långa på hela jorden. Efter vårdagjämningen blir dagen längre på norra halvklotet än på södra halvklotet.

När vintern lämnar plats åt våren

I svensk tradition räknas vårdagjämningen som vårens första dag. I allmogesamhället följde arbetet årstiderna och när våren kom och tjälen i marken släppte, så övergick arbetet i gårdarna i en hektisk period då vårbruket började. Plöjning, harvning, gödsling och sådd skulle inledas.

På vårdagjämningen var det vanligt att tolka djurens beteende och naturens egenskaper för att förutspå vädret, vilket var viktigt eftersom väderleken påverkade hur grödorna skulle växa.

För flera kulturer utgör vårdagjämningen nyåret, bland annat firas det persiska nyåret Nouruz och det kurdiska nyåret Newros denna dag.

Våren i Bondepraktikan

Bondepraktikan är en av de mest spridda folkböckerna och innehåller till viss del förutsägelser om väderleken. Bondepraktikan utkom för första gången i början av 1500-talet i Tyskland och på 1660-talet kom första versionen på svenska. I slutet av 1700-talet kom ett tillägg om vädermärken som blivit den mest kända delen av Bondepraktikan.

Om det är klart månsken i april kommer fruktblommorna att ta skada. Om det däremot är klart väder på palmsöndagen kommer korn och råg att växa bra under årets gång. Skulle det regna på långfredagen kommer sommaren att bli mycket varm och torr.

Källor SMHI, Institutet för språk och folkminnen samt Bondepraktikan

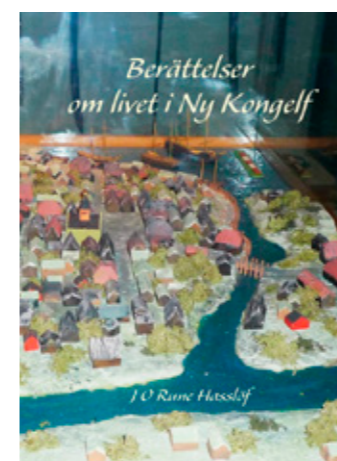

Sveriges hembygdsförbund har utsett Årets hembygdsbok Mariestads historia. Förhistorien och tillkomsten

Av Åke Möller. Utgiven av Ullervad-Leksbergs hembygdsförening.

Juryns motivering: ”Boken är ingen ’vanlig’ stadsmonografi. Huvudtemat är tiden för Mariestads grundande men ett fylligt och utförligt avsnitt om förhistorien inleder och sätter in stadsgrundandet i ett historiskt perspektiv. Författaren har gjort en gedigen forskningsinsats och presenterar många nya rön på en lättflytande prosa. Det är en vacker och omfattande bok, tung att bära men lätt att läsa.”

Utmärkelsen Årets hembygdsbok har instiftats av Sveriges hembygdsförbund för att uppmärksamma hembygdslitteraturen. Varje år ger landets 2 060 hembygdsföreningar ut runt 1 300 skrifter.

Berättelser om livet i Ny Kongelf, levnadsöden vid Älven 1615–1648, i urval och redigering av J O Rune Hasslöf

Tänk om man kunde gå fyrahundra år tillbaka i tiden och få reda på hur människor i Kungälv hade det då i början av 1600-talet. Vad gjorde de, vad hette de, hur bodde de, vilka yrken utövade de, vart reste de, vad bråkade de om osv.? Vilken tur vi har! Vi i Kungälv har faktiskt en ”dagbok” i form av rådstugeprotokoll från 1615–1648 då staden låg på Fästningsholmen. Den gamla staden, som hade legat ute vid Kastellegården sedan 1100-talet, brändes av svenskarna i februari 1612 och det var inte första gången staden brann. Då bestämde Christian IV att staden skulle byggas upp på Fästningsholmen för att ligga i skydd av Bohus fästning. Där låg staden hopträngd i ca 30 års tid och av lyckliga omständigheter finns stadens rådstugeprotokoll bevarade. Rådstuga hölls varje vecka och där behandlades stort som smått, från kungliga förordningar till vem som

hade varit i slagsmål med vem, hade någon fött barn i löndom, vad skulle ölet kosta... ja, det är faktiskt en dagbok över det dagliga livet i det stridbara gränsområdet mellan Norge och Sverige. Dessa protokoll, som på 1980-talet renskrevs för hand av Alf Lidholm, har nu sammanställts i tryck av Rune Hasslöf, vår nestor i Bohuslänska historia, i denna bok.

Text Kristina Bengtsson, arkeolog

Kristina har bland annat lett undersökningarna vid Kungahälla/Kastellegården i Kungälv kommun

Mysteriet med den försvunna guldsikten

Av Anna Ihrén

Sommarlovet har börjat. Stella ska tillbringa sommarlovet på Smögen. I grannhuset visar det sig att John, tekniknörden från Stellas skola, är sommarbarn.

En dag får Stella läsa ett gammalt brev som handlar om en försvunnen guldsikt som förbryllat Smögenborna i snart 200 år. Stella och John hamnar mitt i en skattjakt – ett äventyr av lömska dykare, bortsprungna katter och en stulen, mycket värdefull, ring. De bestämmer sig för att starta Smögens första detektivbyrå, Stellas & Johns detektivbyrå.

Första boken om Smögendetektiverna Stella och John baserar sig på delvis sanna berättelser om fartyget Sankt Annas skatt som sjönk i en förfärlig höststorm 1837.

NOTISER

Västra Götalandsregionen stöttar konstnärer och yttrandefrihet med anledning av Rysslands invasion av Ukraina

Kulturnämnden i Västra Götaland har beslutat att avsätta 1 miljon kronor för kulturinsatser med fokus på att stötta konstnärer och yttrandefrihet.

–Vi tar ansvar för demokrati och yttrandefrihet och ställer nu 1 miljon till förfogande för särskilda insatser för konstnärer, författare och redaktörer. Stödet kan komma att öka säger Conny Brännberg, ordförande i kulturnämnden.

Nu öppnas dörrarna till sju hemliga rum

Många historiskt viktiga platser och berättelser är otillgängliga eller faller med tiden i glömska. Nu öppnar Statens fastighetsverk, SFV, dörrarna till några av dessa hemliga rum, i form av sju nyproducerade filmer. Följ med till Carlstens fästning, Marstrand; Godnatts fästningstorn, Karlskrona; Tynnelsö slott utanför Strängnäs; Fjällägenheten Örnbö, Ammarnäs; Bodens fästning; Victoriafortet, Vuollerim och Dalby kungsgård utanför Lund.

Genom staten är Sveriges invånare delägare i flera slott, parker, teatrar, museer, skogar, renbetesland, gravfält,

fästningar, residens och ambassader. Statens fastighetsverk förvaltar och utvecklar dessa kulturmiljöer på uppdrag av Sveriges regering.
Källa Statens fastighetsverk

Förslag till nya allmänna råd för fornlämningsområde

Fornlämningar ger landskapet en historisk dimension där bevarade och tillgängliga fornlämningar ger en unik möjlighet för medborgarna att uppleva historien i sitt närområde. Fornlämningarna utgör ofta en väsentlig del av kulturvärdena i ett landskap och det är viktigt att de beaktas vid planeringen av olika typer av förändringar i den fysiska miljön.

Riksantikvarieämbetet har tagit fram förslag till nya allmänna råd om fornlämningsområde. Syftet är att göra bestämmelsen tydligare och enklare samt att göra resultatet av dess tillämpning mer förutsebar för dem som berörs.

Källa Riksantikvarieämbetet

Svenska Akademiens ordbok äddas

Svenska Akademiens ordbok (SAOB) är en historisk ordbok som beskriver svenskt skriftspråk från 1521 till våra dagar. Ordboken har kallats för både nationalklenod och ordböckernas urmoder. Ordboken har tidigare finansierats med hjälp av intäkter från Post- och Inrikes Tidningar, men det avgiftssystemet är numera nedlagt. Detta gjorde ordbokens finansiering

hotad. Över tusen språkforskare, författare och översättare har tidigare värdjat i ett uppprop till Svenska Akademien om att låta SAOB leva vidare. Nu står det klart att ordboken kommer att finansieras av stiftelser och akademier i samarbete.

År 2024 inleder Svenska Akademien arbetet med en uppdaterad version av SAOB. Den totala kostnaden är 100 miljoner kronor. Den uppdaterade ordboken blir helt digital och arbetet ska slutföras på högst tio år.
Källa SVT

Digitala visningar av kulturarv när sällan en bred publik

William Illsleys avhandling granskar digitaliseringen av kulturmiljöer i England och Sverige. Att digitalisera ett material kan göra det mer lättillgängligt, men en risk är att de främst når människor som har samma bakgrund eller yrke som de som har skapat materialet. Att kunna knyta an till den plats där man befinner sig är viktigt, särskilt i tider då myter och desinformation är en del av samhällsklimatet. Människors bakgrund och vana vid kritiskt tänkande, tidigare kunskap eller teknisk kompetens – där är några av många aspekter som påverkar hur människor tar till sig ett digitalt kulturarvsmaterial. William Illsley påpekar också att allmänhetens möjligheter att synas i, eller bidra till, materialet är begränsade. Något han ser stora möjligheter att ändra på.

–Att göra kulturmiljöer tillgängliga på ett transparent sätt ger människor möjlighet att dra egna slutsatser och tolka sitt kulturarv. I krig och konflikter används kulturarv ofta för att påverka människors känsla av var de hör hemma, vilket inte minst är tydligt i Putins retorik kring kriget i Ukraina. En välinformerad allmänhet är det bästa försvaret mot krafter som förvränger kulturarvet till sin egen fördel, säger han.

Källa Göteborgs universitet

Nationell strategi ska ge fler värdefulla vattenmiljöer skydd

Det är viktigt att det finns bra geografiska kunskapsunderlag över natur- och kulturvärden i och i anslutning till sjöar och vattendrag som underlag för samhällsplanering.

Nu presenteras en nationell strategi som syftar till att ge fler vattenmiljöer ett skydd för framtiden.

–Vatten har varit en oerhört betydelsefull resurs för människan genom tiderna. Ett ökat fokus på vård och skydd av värdefulla kulturmiljöer vid vatten är viktigt för att fler sådana miljöer ska kunna bevaras, säger riksantikvarie Joakim Malmström.

Källa Riksantikvarieämbetet

Nytt program för ökad kunskap om det samiska kulturlandskapet

Riksantikvarieämbetet gjorde under åren 1998–2001 en särskild satsning för att bevara det samiska kulturarvet. Programmet för perioden 2021–2025 är det femte i ordningen.

Samiska spår i landskapet finns i över mer än hälften av Sveriges yta, från nordligaste Norrbotten ner till åtminstone Dalarna, Västmanland och Uppland.

Programmet ska ge en nulägesbeskrivning och ökad kunskap om samiska kulturmiljöer som kan användas vid samhällsplanering, bidragsfördelning och forskning.

Källa Riksantikvarieämbetet

Stora Kornö, Lysekil, har bebyggelse av riksintresse. Uttryck för riksintresset: Enkel och kärv bostadsbebyggelse i trä, sjöbodan (eventuellt några från 1700-talet), magasin och gångstigar. Granitdetaljer påminner om miljöns närhet till stenhuggardistriktet.
Foto Marika Russberg

Ny säsong av Det sitter i väggarna

Tv-serien handlar om hus med en spännande historia och om byggnadsvårdsprojekt. Nu har inspelningen av den åttonde säsongen inletts och kommer att visas i höst.

Det sitter i väggarna sändes första gången 2015. År 2020 meddelade SVT att serien skulle läggas ned. Efter en stor mängd tittarreaktioner ändrade sig SVT och lät det populära programmet leva vidare.

Källa SVT

Nya kriterier beslutade för att peka ut riksintressen för kulturmiljövården

Ett område av riksintresse för kulturmiljövården är en miljö eller ett landskap som genom sitt innehåll särskilt väl speglar skeden, händelseförlopp eller verksamheter av vikt för landets och områdets kulturella, politiska, sociala, religiösa eller tekniska utveckling.

I Riksantikvarieämbetets uppdrag ingår att ha den nationella uppsikten över riksintressen för kulturmiljövården. Riksantikvarieämbetet beslutat om nya kriterier för riksintressen: Riksintressant berättelse; Helhetsmiljö; Fysisks uttryck; Regionala och lokala förhållanden samt Internationella åtagande, de första tre ska alltid vara uppfyllda för ett riksintresse. De nya kriterierna kommer att utgöra grunden i det översynsarbete som pågår av riksintressena.

Källa Riksantikvarieämbetet

BOHUSARVET

Tidskrift för Bohusläns hembygdsförbund

Ansvarig utgivare

Mats Ekberg mats.ekberg@foretagsfin.se

Redaktör

Marika Russberg, 0522–65 65 14

marika.russberg@bohuslansmuseum.se

Grafisk form och layout

Harri Kantola

Redaktionsråd

Anna Olsson, Marika Russberg och

Lars Rydbom

Bohusläns
hembygdsförbund

Bohusläns hembygdsförbund (Bhf)

Bhf är paraplyorganisation för drygt 100 kulturarvsföreningar i Bohuslän och fd Göteborgs och Bohus län. Föreningarna är hembygdsföreningar, gillen, kulturföreningar, släktforskarföreningar, båtföreningar m.fl. Föreningarna arbetar med att bevara, använda och utveckla vårt gemensamma kultur- och naturarv.

Vill du stödja Bhfs arbete?

Varmt välkommen som medlem!

Medlemskap

Bohusarvet utkommer med 4 nr/år. Prenumeration ingår i medlemskap i Bohusläns hembygdsförbund 300 kr/år.

Plusgiro 523188-1 Bankgiro 303-8486

Skriv namn och adress, eller ring eller maila, se nedan.

Kontakt

Box 403, 451 19 Uddevalla

bohuslanshembygdsforbund@bohuslansmuseum.se

hembygd.se/bohuslan

Bohusläns hembygdsförbunds ordförande

Ingrid Kennborn, ingrid@kennborn.se

/ 0706-94 62 72

Kulturarvskonsulent Marika Russberg,

marika.russberg@bohuslansmuseum.se

/ 0702-38 99 80

Tryck

Risbergs Information & Media AB,

Uddevalla 2022

ISSN 1654-2274

Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera och förkorta insänt material.

Karlstens fästning (ur Svenska Familj-Journalen 1867).

Bohusläns
hembygdsförbund